

הרב אברהם סוחובולסקי

הפרשת תרו"מ מפירות שהנטו במוצאי שמיטה קודם ט"ו בשבט על פירות שהנטו לאחר ט"ו בשבט

שאלה

בארץ מצויים היום כמה מיני פירות החונטים מראש השנה עד ט"ו בשבט. הראשונים נחלקו מהי ה'חנטה': לדעת בעלי התוספות¹ החנטה היא תחילת היווצרות הפרי, לאחר נבילת עלי הכותרת של הפרח. לדעת הרמב"ם² החנטה היא סוף הגידול, והיא מקבילה ל'עונת המעשרות', לאמור תחילת שלב ההבשלה. השאלה להלן מצויה, לדעת הרמב"ם, בייחוד בזנים מסוימים של אבוקדו או פיג'ויה, המגיעים להבשלה (עונת המעשרות) בתקופה שבין ראש השנה לט"ו בשבט. כמו כן, לדעת בעלי התוספות, השאלה המעשית היא בשסק, בשקד ולפעמים באפרסק שבהם עלי הכותרת של הפרח נובלים ומתחיל להיווצר פרי בתקופה זו. האם ניתן להפריש מפירות אלו על פירות שיחנטו לאחר ט"ו בשבט? האם הם חייבים באותם מעשרות והאם נחשבים בני אותה שנה (מוצאי שביעית), או שמעמדם כשל פירות שנה אחרת ואין להפריש משנה על חברתה?³

תשובה

בתקופת הראשונים שאלה זו לא הייתה קיימת, הואיל ולא היו בזמנם פירות החונטים בתקופה בין ראש השנה לט"ו בשבט, כדברי הרא"ש⁴ 'ויראה דהאידינא אין חנטה בשום אילן קודם ט"ו בשבט ולכך אין נזהרים בערלה אלא שלש שנים'. ברם בימינו ישנם פירות שחונטים בתקופה זו, ולכן יש מקום לדון בשאלה זו. כידוע לדעת הרמב"ם השמיטה הסתיימה כבר בא' בתשרי,⁵ וראש השנה למחזור המעשרות בפירות האילן הוא ט"ו בשבט.⁶ אם כן נשאלת השאלה מה מעמד הפירות שחנטו בתקופה זו. יש ראשונים שנקטו שהשמיטה בפירות האילן מסתיימת בט"ו בשבט⁷ ולא בא' תשרי, והשל"ה⁸ אף

1. תוס' ר"ה יב ע"ב, ד"ה התבואה.
2. רמב"ם, הל' מעשר שני פ"א ה"ב; רמב"ם, הל' מעשר פ"ב ה"ה.
3. רמב"ם, הל' תרומות פ"ה ה"א.
4. רא"ש, הלכות קטנות הל' ערלה סי' ט; וראה מעדני יום טוב, לרא"ש שם.
5. רמב"ם, הל' שמיטה פ"ד ה"ט.
6. רמב"ם, הל' תרומות פ"ה ה"א.
7. ראב"ד, על הספרא בהר א, ד; רבנו חננאל, ר"ה טו ע"ב.
8. של"ה, קדושת האכילה סי' קמד.

נקט כן בדעת הרמב"ם. לפי הבנה זו הרי פירות שחנטו קודם ט"ו בשבט הם הפקר, קדושים בקדושת שביעית ופטורים מחיוב תרו"מ, אך להלכה פסקו האחרונים⁹ כדעת הרמב"ם, שהתאריך הקובע לשמיטה הוא א' בתשרי. ה'מקדש דוד'¹⁰ רצה לחדש שפירות שיצאו משנת השמיטה הם פירות שביעית, רק שאין בהם קדושת שביעית, והם עדיין לא נכנסו למחזור שנת המעשר, והיו פטורים ממעשרות. לפי הבנה זו ודאי שאין להפריש מפירות שחנטו קודם ט"ו בשבט על פירות שחנטו לאחר ט"ו בשבט, שהרי זוהי הפרשה מהפטור על החייב. ואולם ע"פ ההבנה הפשוטה נראה שאכן ט"ו בשבט הוא ר"ה לאילנות, ורק מט"ו בשבט מתחיל מחזור חדש לתרו"מ, וכל שחנט קודם שייך לשנה הקודמת ומעמדו כמעמד פירות השנה השביעית החייבים בתרו"מ. הפוסקים נחלקו בדין פירות שנה שביעית כאשר אין חלים עליהם דיני שביעית, כדוגמת פירות גוי שגמר מלאכתם נעשה ע"י יהודי. הרמ"א¹¹ פסק שיש להפריש מהם מעשר עני כתקנת עמון ומואב,¹² וכן נראה שדעת הרב טוקצינסקי¹³ על פסק זה ערערו הרב שמואל סלנט,¹⁴ האדר"ת,¹⁵ הראי"ה קוק¹⁶ והרב ש"ז אורבך,¹⁷ ונקטו שמפירות שביעית שאינם הפקר נכון יותר להפריש מעשר שני ולא מעשר עני, ולפחות להפריש ולומר ששני המעשרות מספק, אך בוודאי לא להפריש מהם מעשר עני בלבד. לפי הבנה זו ודאי שאין להפריש מפירות שחנטו קודם ט"ו בשבט על פירות שחנטו לאחר ט"ו בשבט, שהרי הגדרתם של פירות שחנטו קודם ט"ו בשבט היא כפירות 'שנה שביעית', ואין להפריש מפירות שנה אחת על פירות חברתה, וכ"ש לדעות שחובת המעשר שונה - שזו מעשר עני וזו מעשר שני. אך המהרי"ט¹⁸ והמבי"ט חלקו על ה'בית יוסף' ונקטו שבפירות שביעית של גוי, שגמר מלאכה היה ע"י יהודי - יש קדושת שביעית, ואף אם אין קדושת שביעית מ"מ רק בשש השנים יש חיובי תרו"מ ואין חיובי תרו"מ בשנה השביעית, וכן היא דעת ה'חזון איש'.¹⁹ ה'חזון איש' מוסיף ומבאר:²⁰

9. פאת השלחן, ס' כג סעי' יד; שבת הארץ, פ"ד ה"ט אות ד; חזו"א, שביעית ס' ז ס"ק י.
10. מקדש דוד, ס' ס אות א ד"ה הביאו עמ' רכה: 'הנה לפי זה, בכל אילנות שחנטו בשמינית בין ראש השנה לט"ו בשבט - יהיו פטורין מן המעשרות אף דאין עליהן קדושת שביעית. דלשביעית - ר"ה שלהם א' בתשרי, אך למעשרות - ראש השנה שלהם ט"ו בשבט, ומה שחנטו קודם ט"ו בשבט חשיבי למעשרות של שנה שביעית דאין בה מעשרות. וזהו חידוש גדול, שכל הפירות שחנטו בין ר"ה לט"ו בשבט של שמינית אין חייבין במעשרות, אף שאין עליהם קדושת שביעית'.
11. שו"ע, יו"ד ס' שלא סעי' יט; וזוהי דעת הכפתור ופרח, פרק מז' ד"ה אבל לפי דברי הרב ז"ל, והזכירה הב"י.
12. ידים פ"ד מ"ג; רמב"ם, הל' מתנות עניים פ"ו ה"ה.
13. הובא בספר המעשר והתרומה, פ"ב בית האוצר אות ז'; בלוח אר"י שנת תרע"א, שהיא שנה א' לשמיטה, כתב הר"י טוקצינסקי: 'ובאתרוג אם נלקט קודם ט"ו בשבט מפרישין מ"ע ואם של ישראל הוא יש בו קד"ש ופטור מתרו"מ, ואם נלקט אחר ט"ו בשבט מפרישין מע"ש...!'
14. נקט האדר"ת בשמו, אדר היקר, איגרת טו.
15. אדר היקר, איגרת טו.
16. דעת כהן ס' רלט.
17. מנחת שלמה, ח"א ס' לז; וכן נראה בתוספות רי"ד, ר"ה טו ע"א.
18. פתחי תשובה, יו"ד ס' שלא ס"ק ה.
19. חזו"א, שביעית ס' כ' ס"ק ז; אך הלכה למעשה חשש לדעת הב"י והרמ"א, ראה קונטרס סדר השביעית שהדפיס ר"ז שפירא ז"ל ס"ק יב; דרך אמונה, הל' מתנות עניים פ"ו ה"ה, ציון ההלכה ס"ק כב.
20. חזו"א, שביעית ס' ט ס"ק יח.

ואפשר דהתורה פטרה שנת שביעית מן המעשר אף בזמן שאין נוהג שביעית כיוון דהא דלא נהוג הוא משום שגרום החטא ולא באת תורה לחייב בדבר שאירע ע"י עונש החטא.

לפי הבנה זו כאשר הסתיימה השמיטה חזרו דיני תרו"מ, ואין אפשרות להמשיך דיני השנה השביעית, שהרי אין בשביעית חיובי תרו"מ כלל. אומנם יש להסתפק מה מעמד ואיזה מעשר מפרישים מהם. וכתב ה'חזון איש'²¹ לשיטתו:

ומיהו, אפשר דהתם [פירות שחנטו בין ר"ה לט"ו בשבט של שמינית] מפרישין **מעשר שני** כדין **שנה ראשונה**, דאל"כ נפטרנה לגמרי.

ה'חזון איש' מחדש שבמוצאי שביעית ראש השנה למעשרות, גם בפירות האילן, הוא א' בתשרי, ויש להפריש מעשר שני גם בפירות האילן על כל הפירות שחונטים לאחר א' תשרי, כבשנה ראשונה. לפי הבנה זו נראה שבשנה זו ניתן להפריש אף מפירות שחנטו קודם ט"ו בשבט על פירות שחנטו לאחר ט"ו בשבט, שהרי שנה זו החלה בא' תשרי, ואין כאן הפרשה משנה אחת על חברתה.

סיכום

הפוסקים נחלקו במעמד פירות שחנטו קודם ט"ו בשבט במוצאי שביעית. יש שפטרו אותם מתרו"מ, ויש שייחסו אותם לפירות השנה השביעית. לפי שתי שיטות אלו אין להפריש מפירות שחנטו קודם ט"ו בשבט על פירות שחנטו לאחר ט"ו בשבט, או משום שזו הפרשה מהפטור על החייב, או משום שאף שכל הפירות חייבים בהפרשת תרו"מ - מ"מ חיובם שונה: זה מעשר עני וזה מעשר שני, או שאף שחיובם שווה (מעשר שני) - מ"מ יש כאן הפרשה מפירות שנה אחת על פירות חברתה. יש מי שהחשיב פירות אלו כפירות השנה הראשונה, ולדעתו מותר להפריש מפירות שחנטו קודם ט"ו בשבט על אלו שחנטו לאחר ט"ו בשבט.

21. חזו"א, שביעית סי' ט ס"ק יח ד"ה יו"ד; דרך אמונה, הל' מתנות עניים פ"ו ה"ה ס"ק כז, ציון ההלכה ס"ק כג: 'וכן פסק בקונטרס הפרשת תרו"מ הנ"ל'.